

مطالعه عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی مطالعه موردی: دهستان قنوات قم

چکیده

عوامل مؤثر بر تشکیل تعاونی‌های روستایی جدا از عوامل مؤثر بر مشارکت اقتصادی و اجتماعی روستاییان نیستند. عوامل مؤثر بر مشارکت نیز از عوامل مؤثر بر ایجاد انگیزه در افراد برای تمایل به انجام کارهای گروهی و هدفمند اجتماعی- اقتصادی تأثیر می‌پذیرند. از این رو مطالعه عوامل مؤثر بر انگیزه مشارکت در تعاونی‌ها، یکی از مهمترین مسائلی است که نقش کلیدی در برنامه‌ریزی تعاون خصوصاً تعاونی‌های روستایی دارد چرا که بدون توجه به انگیزه انسان یعنی عامل اصلی توسعه و بدون شناخت پیچیدگی‌های رفتاری وی، تجربه ناموفق تعاونی‌ها مورد انتظار است.

اهمیت مطالعه موانع گسترش و رشد فعالیت‌های بخش تعاون و رفع آنها در برنامه‌های آتی به صورت از بالا به پایین و ایجاد انگیزه در آنها برای شرکت در فعالیت‌های مشارکتی و گروهی و افزایش آگاهی آنها در این زمینه غیرقابل انکار است. چه عواملی بر گرایش افراد به تشکیل تعاونی‌ها تأثیر دارد و اولویت آنها چگونه است؟ پاسخ به این سؤال به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا در برنامه‌های تعاون با دید وسیع‌تری مسیر را برای رشد و توسعه تعاونی‌ها هموار نمایند تا از این طریق عوامل تسریع‌کننده رشد و توسعه تعاونی‌ها تقویت شوند و عوامل بازدارنده حذف شوند یا کاهش یابند. از این رو در این تحقیق با استفاده از نظریه کنش موجه «آیزن و فیش باین»

و دست‌بندی عوامل به سه دسته اجتماعی، اقتصادی و مکانی برای سهولت انجام تحقیق، سعی شده است تا عوامل مؤثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی شناخته و اولویت آنها مشخص شود. از این رو از مجموع ۵۰ آبادی دهستان قنات قم، ۱۱ روستا و ۲۵۴ نفر از ۷۵۷۹ نفر جمعیت ۶۴-۱۵ ساله آن با استفاده از فرمول کوکران به صورت تصادفی ساده انتخاب تا عوامل مؤثر بر گرایش آنان به تشکیل تعاونی‌های روستایی مورد شناسایی قرار گیرند. در تحقیق حاضر با استفاده از آزمون کای دو در محیط نرم‌افزار آماری SPSS، از میان عوامل اجتماعی، تأثیر وضعیت سکونت (بومی یا غیر بومی بودن روستاییان)، نقش دولت، نقش مشارکت و آگاهی و از میان عوامل اقتصادی، تأثیر وضعیت شغل (بیکار یا شاغل بودن)، نوع شغل و عدم ریسک‌پذیری، بر تشکیل تعاونی‌های روستایی با سطح آلفای ۰/۰۵ مؤثر بوده‌اند. همچنین از طریق آزمون فرضیه تأکید شد که انگیزه مشارکت در فعالیت‌های گروهی تنها وابسته به عوامل اقتصادی نیستند بلکه ترکیبی از عوامل اجتماعی-اقتصادی در این فرآیند مؤثر می‌باشند.

کلید واژه‌ها: تعاونی‌های روستایی، مشارکت، انگیزه، قم، قنات، ایران.

مقدمه

عوامل مؤثر بر تشکیل تعاونی‌های روستایی از عوامل تأثیرگذار بر مشارکت اقتصادی، اجتماعی و محیطی روستاییان متمایز نیست و عوامل مؤثر بر مشارکت هم از عوامل مؤثر بر ایجاد انگیزه در افراد برای تمایل به انجام کارهای گروهی و هدفمند اجتماعی-اقتصادی تأثیر می‌پذیرند.

به نظر می‌رسد تنها میزان سرمایه در تشکیل تعاونی‌ها یا رونق گرفتن آنها مؤثر نمی‌باشد بلکه میزان انگیزه، دانش و معلومات، طرز فکر، محافظه‌کار یا نوآور بودن، رقابت اقتصادی، امور سازمانی و فنی که مستقیماً با مسائلی از قبیل مدیریت، آموزش، منابع مالی و ... در ارتباط نزدیک هستند و همین طور محیط سیاسی-اجتماعی و اداری نیز بر گرایش روستاییان برای شرکت در فعالیت‌های تعاونی تأثیر دارند. البته با وجود شرایط نسبتاً مساعد محیطی (وجود آب و خاک کافی و مناسب) در روستا شرایط برای اغلب فعالیت‌ها و از جمله تعاونی‌ها مساعد می‌شود، اما به نظر می‌رسد در این محیط‌ها نیز میزان

عوامل یاد شده در بالا به خرده مالکی و اشتغال آزاد و خصوصی منتج شده است. در این تحقیق سعی شده تا تأثیر عوامل اجتماعی، اقتصادی و مکانی و همچنین تأثیر نوع تعاونی در سطح گرایش روستاییان به تشکیل شرکت‌های تعاونی روستایی مورد سنجش قرار گیرد.

مبانی نظری و چارچوب مفهومی تحقیق

"سازمان‌های مردمی و روستایی داوطلبانه" به صورت ابزار لازم فرآیند انتقال و توانمند کردن همه تولیدکنندگان به کار می‌روند خصوصاً تولیدکنندگان و کارگران کوچکتر روستایی که برای به دست آوردن اقتصاد مقیاس و قدرت داد و ستد در جایگاه بازار و عرصه تصمیم‌گیری تلاش می‌کنند. برخی از ساز و کارهای اصلی اجتماعی جهت پیشبرد اهداف توسعه پایدار و اطمینان از هماهنگی اجتماعی از این سازمان‌ها سود می‌برند.

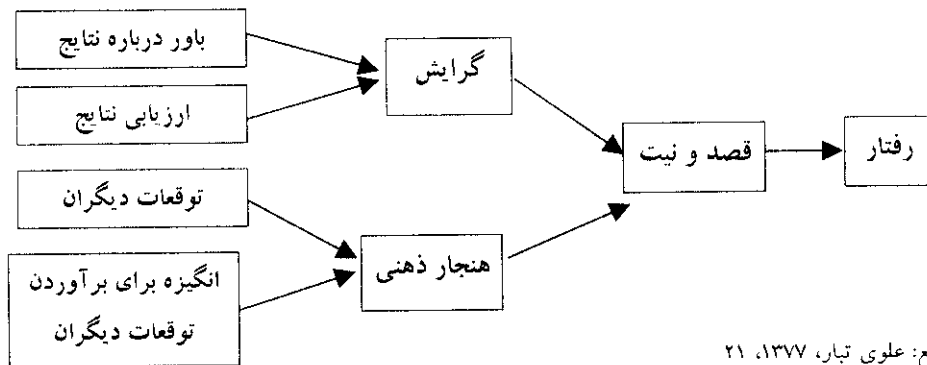
این گروه از سازمان‌های روستایی به سازمان‌های اجتماعی و مدنی روستایی نسبت داده می‌شوند یعنی به انواع گوناگونی از "سازمان‌های مردمی روستایی و داوطلبانه" و تحت کنترل اعضا و شبکه‌های حمایتی که در درجه اول اعضا آن را کنترل و حمایت مالی می‌نمایند و اهدافی را که اعضا تعریف کرده‌اند دنبال می‌کنند. این گروه‌ها عبارتند از تعاونی‌های روستایی و کشاورزی و نیز گروه‌های کوچک غیر رسمی (برای مثال صندوق‌های قرض‌الحسنه فامیلی).

تحقیقات نشان داده است که تعاونی‌های روستایی از طریق تعاونی‌های مسکن روستایی (Wasylyshyn C. et al, 1998 و Sukumar G. 2001)، تعاونی‌های اعتبار روستایی (Wan G. H. et al, 1998 و Sriram M. S. 2000)، تعاونی‌های تولید روستایی (Owango M. et al, 1998 و Akwabi-Ameyaw K., 1997 و Holloway G., 2000)، تعاونی‌های بهداشت و درمان روستایی (Xueshan F. et al, 1995 و Carrin G. et al, 1999)، تعاونی‌های بازاریابی (Wan G. H. et al, 1998) و تعاونی‌های خدمات روستایی (Lindsay M. et al, 2003 و Marshall A., 2001) در ایجاد رفاه و توسعه روستایی در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی مساعدت نموده‌اند.

رکن شکل‌دهی تعاونی‌های روستایی مشارکت داوطلبانه و فعال روستاییان است. مشارکت درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را

برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یکدیگر را یاری دهند و در مسؤلیت کار شریک شوند (علوی تبار، ۱۳۷۹، ۱۵).

اما درباره مشارکت روستایی باید گفت که: تمرکززدایی بدون تقویت مؤسسات روستایی و سازمان‌های اجتماعی داوطلبانه که مشارکت فعالانه مردم روستایی را در فرآیند توسعه و تصمیم‌گیری تسهیل می‌کنند موفق نخواهد بود. از دیدگاه نظریه‌کنش موجه مشارکت در تشکیل و گرایش به تعاونی‌ها منتج از باور در مورد نتایج و انگیزه برای برآوردن نیازهای خود و توقع دیگران است. اصطلاح کنش موجه^۱ را که آیزن و فیش‌باین^۲ برای تبیین کنش‌های مختلف افراد به کار بردند، به این معنی است که اکثر رفتارها به این دلیل انجام می‌شوند که مردم به نتایج اعمال خود فکر می‌کنند و برای حصول به نتایج مطلوب و پرهیز از برخی نتایج نامطلوب دست به انتخاب منطقی می‌زنند. این نظریه دارای دو عنصر است: بخش شخصی و بخش اجتماعی. عنصر شخصی یعنی گرایش‌های فرد حاصل باور شخصی در زمینه نتایج و ارزیابی او از نتایج ممکن است و عنصر اجتماعی نیز هنجار ذهنی منعکس‌کننده نفوذ و فشار اجتماعی روی یک شخص برای انجام یک رفتار است. نمودار ۱ این الگو را نشان می‌دهد.

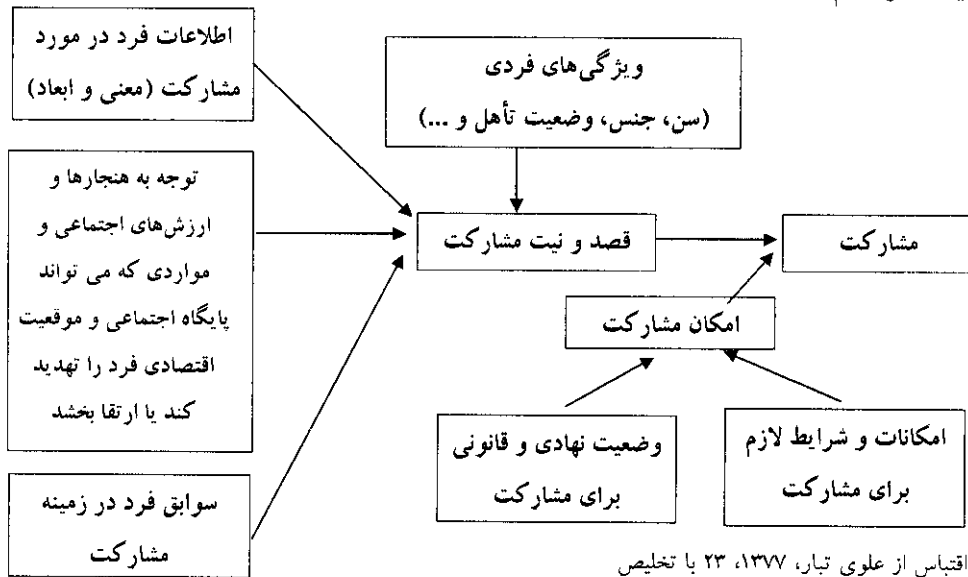

منبع: علوی تبار، ۱۳۷۷، ۲۱

نمودار ۱ الگوی کنش موجه از دیدگاه آیزن و فیش‌باین

به نظر می‌رسد مجموعه عوامل مؤثر بر میزان مشارکت و نحوه تأثیرگذاری آنها را می‌توان به صورت نمودار ۲ نشان داد. به دلیل تمرکز بحث روی تعاونی‌های روستایی، مفاهیم و عناوین را باید متناسب با تعاون تفسیر کرد.

نخستین سازه مؤثر بر قصد به مشارکت، اطلاعات و آگاهی فرد است. در دومین سازه فرد اندیشه می‌کند که از اقدام او چه چیزی حاصل می‌شود. در واقع ارزش داوری در زمینه پیامدهای متصور برای مشارکت است که ما این دو را در قالب ریسک‌پذیری بیان نموده‌ایم.

نمودار ۲ عوامل مؤثر بر میزان مشارکت

عامل دیگری که می‌تواند تسهیل‌کننده یا مانع ایجاد انگیزه برای مشارکت باشد، سوابق فرد در زمینه مشارکت است. مشاهدات تأکید می‌کنند که افرادی که برای انجام کاری از پیش سابقه موفقیت دارند، معمولاً برای تکرار آن اقدام از وضعیت مساعدتری برخوردار می‌باشند از این رو در این تحقیق از دو گروه روستاییان عضو و غیرعضو تعاونی‌های روستایی پرسشگری به عمل آمده است.

ویژگی‌های فردی و امکانات موجود نیز در امر مشارکت مؤثرند. امکانات مشارکت دو جنبه متفاوت را دربر می‌گیرد. در واقع تنها قصد مشارکت برای اقدام به مشارکت کافی نیست بلکه وجود امکانات لازم نیز از شروط ضروری است. همچنین نظام قانونی و نهادی جامعه عاملی مؤثر برای مشارکت محسوب می‌شوند (علوی تبار، ۱۳۷۷، ۲۵-۱۹).

بدین ترتیب می‌توان مهمترین عوامل مؤثر در تشکیل و اداره تعاونی‌ها را به شرح

۱. عوامل اقتصادی

عوامل اقتصادی به عنوان مهمترین پایه‌های تشکیل و اداره تعاونی‌ها محسوب می‌شوند. در این بین مؤلفه‌های زیر بیش از سایر مؤلفه‌های اقتصادی مؤثرند:

۱-۱- سرمایه اولیه^۲

یک واحد تعاونی تنها در حالی قادر به مقاومت در برابر رقابت شدید است که از امکانات مالی کافی و سرمایه لازم برخوردار باشد تا بتواند موقعیت خود را در بازار تثبیت نموده یا تقویت کند. راه وصول به چنین مقصودی، خودیاری اعضا و پس‌انداز مستمر آنها است. تشکیل مؤسسات جدید، با تجربه اقتصادی محدود و در مصاف با رقبای حرفه‌ای توانمند و گاه اهل مبارزه و حتی تخریب، بدون سرمایه کافی نمی‌تواند قرین توفیق باشد. از طرفی در مقابل چند برابر شدن سرمایه تعاونی‌ها، رشد تورم به مراتب سرعتی بیشتر داشته، سرمایه کم‌توان تعاونی‌ها در مقابل رشد مداوم قیمت‌ها، به ناتوانی بیشتری گرایش می‌یابد (تعاون، ۱۱۵، ۱۳۶۰، ۴-۵). عده‌ای دیگر از محققان از جمله "لیدلاو" معتقدند که بسیاری از موفق‌ترین تعاونی‌های کشورهای توسعه یافته بدون سرمایه قابل ذکر و تعداد بسیاری دیگر با داشتن بدهی کار خود را آغاز کردند. وی دو دلیل برای شکست تعاونی‌های روستایی برمی‌شمارد یکی بی‌عدالتی ریشه‌دار محیط اجتماعی و اقتصادی و دیگری شیوه‌ای است که دولت‌ها به آن عمل می‌کنند. بهترین محیط اقتصادی برای توسعه تعاونی‌ها محیطی است که کل مشروعیت به دولت یا سرمایه‌دار داده نمی‌شود و جوی سالم و آمیخته از بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی حاکمیت می‌یابند (سلطانی، ۱۳۷۷، ۱۱۹). به طور مثال، در کشور انگلستان در اواسط قرن ۲۰ مردم بعد از جنگ به تولید کشاورزی پایداری احتیاج داشتند اما متأسفانه قیمت‌های حمایتی و اعطای سرمایه در جهت این هدف تنها برای کشاورزان خصوصی فراهم شده بود و قوانین خاص بازاریابی در مورد کالاهایی چون شیر، چوب و سیب‌زمینی از گذشته به جا مانده بود. بنابراین محرکی برای تعاون ایجاد نشد. برعکس این حالت در سایر کشورهای اروپایی اتفاق افتاد، جایی که با استفاده از تعاون به عنوان یکی از زیربناهای مهم اقتصادی، اقتصاد کشاورزی مورد بازسازی قرار گرفت (Banks, 2000, pp 4-6).

3. Start-up Capital.

۱-۲- ریسک پذیری

گاهی افزایش تعداد تعاونی‌های روستایی با تغییرات تولید یا ساختار خدمات حمایتی همگام نبوده و تعاونی‌ها با توجه به موانع ایجاد شده از جانب نهادهای روستایی عملاً با محدودیت‌هایی روبرو بوده‌اند. به طور نمونه، یکی از مشکلات مربوط به تشکیل تعاونی‌ها به دلیل عدم تجربه کافی در زمینه اشتغالزایی و در نتیجه تقلیدی بودن فعالیت آنها از سایر تعاونی‌های موفق روستایی است. از جمله تعاونی‌ها و اتحادیه‌های مرغداران که اکنون به دلیل ازدیاد آنها تشکیل این گونه شرکت‌ها محدود شده است.

گاهی مواقع محدودیت ظرفیت نهادهای روستایی در جذب، استفاده، نظارت و استرداد به نحو بهینه از سرمایه، تعاونی‌ها را وادار ساخته تا وجوه سرمایه‌گذاری خود را که با هدف گسترش تعاونی‌ها در روستاها شکل گرفته‌اند، به نقاطی از شهر انتقال دهند که از اولویت کمتری برخوردار است (تعاون، ۱۱۵، ۱۳۸۰، ۴۰-۳۶).

۲. عوامل اجتماعی

در میان عوامل اجتماعی مؤثر بر تشکیل و اداره تعاونی‌های روستایی چهار دسته از عوامل زیر مهم محسوب می‌شوند:

۱-۲- دولت

در ارتباط با نقش دولت در توسعه تعاونی‌ها نظرات متفاوتی وجود دارد: برخی بر این باورند که نقش دولت در توسعه تعاونی‌ها از اهمیت بسزایی برخوردار است و باید در خدمات رسانی بهینه به اعضای تعاونی پیشقدم شده، به گسترش آنها کمک کند و نقش کاریاب و کارفرما را بر عهده گیرد و فرصتهای شغلی را از طرق متنوع ایجاد نماید (Baticados, 1998, 137). با این وجود برخی معتقدند که دخالت دولت در امور تعاونی‌ها می‌تواند موجب تجلی بوروکراسی، توقف خودیاری، تلقی از تعاون به عنوان یک سازمان دولتی، از بین رفتن اصل خودیاری و کم رنگ شدن استقلال تعاونی‌ها و اداره آن به صورت یک اداره دولتی و با یک بوروکراسی مرکزی شود. اجرای طرح‌های بزرگ در حالی که تعاونی آمادگی انجام آن را ندارد موجب دلسردی دولت می‌گردد. نکته اساسی در این جا است که سازمان مرکزی و بزرگ تعاون در اکثر کشورهای در حال توسعه

در ظرف بیست سال گذشته، اساساً زیر نظر دولت و دستگاه اداری کار می‌کردند و غالباً فشاری مضاعف بر آنها وارد می‌آمد. دولت‌ها همچنین می‌توانند از طریق نقش‌های زیر در توسعه تعاونی‌ها مؤثر واقع شوند:

✓ دولت خودیاری را تقویت کند و خود جانشین آن نشود.

✓ کمک بلاعوض داده نشود و در برابر کمک، چیزی دریافت کند.

✓ در مواقع ضروری، با تهیه منابع و هماهنگی تعاون در چارچوب اقتصاد

طرح‌ریزی شده دخالت نماید (هلم، ۱۳۴۹، ۲۸۳-۲۸۲).

به عنوان مثال روابط متقابل دولت و کشاورزان ویتنام بر روی تعیین نرخ و قیمت محصولات کشاورزی به تهیه غذای ارزان قیمت و تقویت رشد خرید و فروش جمعی شده است (Christine, 1985, 97) و یا در زمینه تعاونی‌های بهداشت و درمان روستایی در چین، دولت با حمایت این نوع از تعاونی‌های روستایی در مقابل نوسانات اقتصادی سالهای ۱۹۸۰، سطح بهداشت را از طریق کاهش هزینه‌های درمانی ارتقاء داده است (Carrin et al, 1999, 961).

جدول ۱ رابطه دولت و تعاونی‌ها

نوع ارتباط دولت و تعاونی‌ها	نوع عملکرد دولت	میزان دخالت	مثال
علاقه خاصی ندارد.	از لحاظ حقوقی تعاونیها را ثبت می‌کند و آنها را مشمول معافیت مالیاتی می‌کند. برخی این حالت را بهترین حالت دانسته‌اند.	عدم دخالت	کانادا و آمریکا
علاقه‌مند به پیشرفت و توسعه نهضت	تسهیلات اساسی برای آن فراهم می‌کند و خدماتی برای توسعه، تحقیقات، آموزش، انتقال مقادیر متناهی وجه، اجاره زمین، معافیت مالیاتی، کمکهای مالی، وام با بهره کم، اعطای بهره زیاد به پس‌انداز تعاونی‌ها و	عدم دخالت مستقیم	اروپای غربی
علاقه‌مند، ناظر و بانی	تعاونی‌ها از دولت و از طریق وزارتخانه مربوط الهام می‌گیرند. نظارت، حسابرسی، ثبت، ادغام، انحلال و اتخاذ تصمیم در سطح هیأت مدیره در سیاست دولت جای می‌گیرد.	دخالت مستقیم	اروپای شرقی (بلوک شرق)
تشکیل و اداره امور	تشکیل بازارهای فروش، شرکت‌های تعاونی منطقه‌ای و ملی	دخالت کامل (در حد هیأت مدیره)	کشورهای سوسیالیستی و جهان سوم

ارزشمندترین نقش دولت در تعاونی‌های کشورهای رو به توسعه، در برنامه‌های حمایت از آموزش و تربیت اعضا و کارکنان جلوه‌گری می‌کند. افراد باید از توانایی‌های خود آگاه شوند، به آنان آزادی داده شود و شرایط مساعد و منابع لازم فراهم باشد (سلطانی، ۱۳۷۷، ۱۴۴). دولت می‌تواند با برپایی همایش‌ها، مطالعات ویژه و انتشارات منابع معتبر علمی از تعاونی‌ها پشتیبانی جدی به عمل آورد و نوآوری را در آنها نهادینه نماید (Guinnane, 1997, 251). جدول (۱) نقش ایدئولوژی‌های حاکم بر دولت‌ها را در مدیریت تعاونی‌های کشورهای مختلف نشان می‌دهد.

۲-۲- قانون‌گذاری و حمایت‌های حقوقی

مشکلات قانونی را می‌توان در دو دسته عوامل شامل تنظیم اساسنامه و اجرای قوانین تعاون جستجو نمود:

یکی از موارد بسیار مهم در تشکیل تعاونی‌ها تنظیم اساسنامه است که هم می‌تواند محل اختلاف باشد و هم در صورت تنظیم نادرست ممکن است به عدم مشارکت اعضا منجر و اجرای آن را با مشکل مواجه نماید. همچنین تغییر ساختار سازمانی و تغییرات قوانین و اصول تعاونی‌های مدرن به جای سنتی در صدر اولویت‌های حل مشکلات تعاونی‌ها و پیشبرد آنها باید قرار گیرد (Akwabi, 1997, 437). با این که در اروپا، قانون وسیله‌ای برای مشروعیت بخشیدن و مصون ساختن ویژگی‌های خاص سازمان‌های تعاونی از برخی دست‌اندازی‌ها است اما در کشورهای در حال توسعه ابزار سیاست‌گذاری، اعمال قدرت سرپرستی، محفوظ داشتن حق نظارت دولت و اعطای حقوق به مقامات دولتی در زمینه مسایل داخلی و مدیریت تعاونی‌ها است. قانون نماد قدرت بی‌انتهای دولت بر یک نهضت مردمی است و این قانون در عمل، با ایجاد یک دستگاه اداری تشریفاتی، به جای حمایت از مؤسسات تعاونی، سربار آنها نیز می‌شود. همچنین "گوینان"^۴ در تحقیقی دریافته است که قوانین و مقررات وضع شده از طرف دولت کمتر به رفع ضعف‌های ساختاری و کلیدی تعاونی‌ها منجر می‌شود و رتق و فتق امور تعاونی‌ها را توسط اعضا با شکست مواجه می‌سازد (Guinnane, 1997, 251).

4. Guinnane.

۲-۳- آگاهی

آگاهی یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر گرایش افراد به سوی تشکیلات و سازمان‌ها است و در صورتی که این آگاهی اربابگر، سرکوب‌کننده و منفی باشد باعث گریز از آن خواهد شد. تعاونی‌ها باید [به مرحله‌ای نایل شوند که] تمایل به یادگیری بیشتر، کمکهای آموزشی در چگونگی به دست آوردن لوازم و خدمات با قیمت پایین‌تر، اطلاعات از آخرین تحقیقات کشاورزی و نیز فرصت‌هایی برای سهم شدن و [حتی] مشارکت در تحقیقات دانشگاهی و فعالیتهای دیگر داشته باشند. اطلاعات بیشتر جهت چگونگی به دست آوردن اعتبارات و تسهیلات و مساعدت به منظور بهبود بازاریابی و تلاش برای سازمان‌دهی تعاون است که هدف نهایی آن یعنی خوداتکایی را ممکن می‌سازد (Rotan, 1996, 15).

۲-۴- مدیریت

رهبری و مدیریت به معنای ظرفیت تأثیرگذاری بر مردم و گرفتن ایده از اشخاص و قبول یا رد آنها و داشتن انعطاف کافی بدون زیرپا گذاشتن اصول است. اعضای هیأت مدیره و مدیران سهم یکسانی در رهبری دارند اما با این حال کمتر دیده شده است که این دو از یکدیگر انتقاد منفی نداشته باشند. صدها مدیر دیده شده که به دلیل نادیده گرفتن نقش مردم در رهبری شکست خورده‌اند. شنیدن انتقاد شیرین نیست اما این هزینه‌ای است که رهبری باید بپردازد (Becker, 1999, 31).

علاوه بر این تعاونی‌های روستایی مانند بسیاری از سازمان‌های دیگر از فساد مدیریتی آسیب می‌بینند. در مواردی مشاهده شده است که بیشتر دریافت کنندگان وام آشنایی و خویشاوندی نزدیک با مدیر عامل و یا سهامداران داشته‌اند (مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، بی‌تا، ۲۰۳). در برخی تعاونی‌های روستایی کار مدیر عامل به حضور و غیاب محدود شده است و در برخی یک مهندس کار را در قبضه خود گرفته و کسی در کار او دخالت نمی‌کند (نجفی و دیگران، ۱۳۶۴، ۱۸).

۲-۵- مشارکت

- میزان مشارکت در کارهای گروهی:

واقعیت این است که انواع سنتی و غیررسمی تعاون به هیچ وجه مشابه تعاونی‌های رسمی در معاملات تجاری و اقتصادی نیستند و نوع رسمی تعاون الزاماً از نوع سنتی به وجود نیامده است. داشتن علاقه به تعاون به عنوان یک آرمان و یک مکتب بسیار دیرتر به توسعه فرهنگی مردم کشورهای جهان سوم و خصوصاً روستاییان راه می‌یابد. چنین چیزی تنها در صورتی محقق می‌شود که کل زیرساخت اجتماعی مساعد با شرایط تعاون و به صورت یک شیوه رفتار طبیعی در جامعه جا افتاده باشد (سلطانی، ۱۳۷۷، ۱۱۴-۱۱۳). مشارکت سنگ بنای تشکیل تعاونی‌ها است و مشارکت فعال اعضا به ارتقا و ازدیاد منافع اعضا و سرمایه‌ها در تعاونی منجر می‌شود (Defourney, 1985, 197). این امر در ادامه روند تعاونی‌ها نیز نقش دارد و همواره به اعضا باید یادآوری نمود که دارای داریی مهمی چون تعاونی هستند و مشارکت آنها باعث سودآوری و موفقیت تعاونی می‌شود. البته برخی تعاونی‌ها درصدد ایجاد ارتباط بین اعضا هستند و برخی سعی می‌کنند این برنامه‌ها را بعد از این که فرهنگ تعاون رو به افول نهاد به اجرا درآورند و برخی نیز موقعی به فکر می‌افتند که بسیار دیر شده است (Wadsworth, 2001, 1).

بررسی‌ها نشان داده است که زمانی که کلیه اعضا بر امور تعاونی‌ها نظارت دارند ضریب اطمینان و اعتماد اعضا بالاتر رفته و موجب استحکام پایه‌های تعاونی می‌شود (Guinnane, 1997, 251).

- روحیه استقلال طلبی:

افرادی که روحیه شدید استقلال طلبی داشته و پیرو اصل استقلال فردی باشند با هرگونه اصل اطاعت از جمع و انتظام مخالفت می‌ورزند. لذا جهت تشکیل تعاونی‌ها مناسب نیستند و یا اصلاً به طرف آن کشیده نمی‌شوند (هلم، ۱۳۴۹، ۲۸). در اتحادیه‌های تعاونی، محافظه کاری، استقلال طلبی و بدگمانی بین رقبا حس همکاری را تحت الشعاع قرار می‌دهد و در اعضا نسبت به کار دسته جمعی تردید به وجود می‌آید (Borst, 1999, pp 4-7). در میان کشاورزان که به عنوان اشخاص کم بضاعت به حفظ آزادی خود رغبت دارند از دست دادن استقلال خود که در نتیجه پیوستن به دیگران حاصل می‌شود با غریزه آنها تعارض پیدا می‌کند. گذشته از این چنین کاری به مقدار قابل ملاحظه‌ای

سرمایه‌گذاری احتیاج دارد که خودشان در مزرعه به چنین سرمایه‌ای نیاز مبرم دارند (سازمان مرکزی تعاون کشور، ۱۳۴۹، ۹).

- اطمینان به افراد گروه و درستکاری و راستگویی آنان:

بدون شک اعضا باید مطمئن شوند که سیاست‌گذاران و افرادی که سرنوشت تعاونی آنها را بر عهده دارند افرادی امین و دارای صلاحیت هستند. رهبران و مدیران شرکت تعاونی باید در راستای مشارکت اعضا نسبت به تأمین نیازمندی‌های آنان توجه فوق‌العاده‌ای مبذول دارند و از انتقاد سازنده آنان استقبال نمایند (تعاون، ۹۴، ۱۳۷۸، ۵۵-۵۰).

۳. عوامل مکانی

۳-۱- دسترسی به نهادهای تعاونگر

یکی از عوامل مهم در برنامه‌های تعاونی کردن، عامل جغرافیایی است که در درجه اول مربوط به وسعت منطقه عمل سازمان‌های اداری و فواصل آنها از واحدهای روستایی و صنعتی و چگونگی راه‌های ارتباطی و سپس بررسی مراکز تمرکز جمعیت و وضع دوری یا نزدیکی روستاها به شهرها است. در ایران پراکندگی روستاها و کمبود جمعیت نسبت به حد آستانه تعیین شده از سوی نهادهای تعاونگر در ارتباط با اقتصاد مقیاس مهمترین مشکل ایجاد سازمان‌های اداری و از جمله سازمان تعاون روستایی بوده است (تعاون، ۲۸، ۱۳۵۰، ۵۴-۹۱).

۳-۲- خدمات زیربنایی

- شبکه حمل و نقل: پراکندگی جمعیت و کافی نبودن وسایل ارتباطی، فعالیت نهضت تعاونی را به مراتب مشکل‌تر از فعالیت در مناطق پرجمعیت که دارای وسایل ارتباطی کافی می‌باشند می‌نماید (هلم، ۱۳۴۹، ۲۵) برای مثال، نواحی جغرافیایی کوچک در انگلستان، تراکم بالاتر جمعیتی و ساختار تجاری روستاها بدان معنی بود که برای بیشتر روستاییان انگلستان دلایل قابل توجه کمتری برای پیوستن به تعاونی یافت می‌شد (Banks, 2000, pp 4-6).

- شبکه آب و برق: وجود آب و برق کافی لازمه توسعه و ایجاد هر واحد تولیدی یا خدماتی از جمله تعاونی‌های روستایی است.

با عنایت به موارد تأثیرگذار در اداره و تأسیس تعاونی‌های روستایی که به اختصار به آن پرداخته شد، ۱۱ روستا از توابع دهستان قنوت قم به منظور سنجش عوامل مؤثر در گرایش به تعاونی‌های روستایی انتخاب شده‌اند.

روش تحقیق

۱. جامعه آماری، تعداد نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری، روستاییان ۶۴ - ۱۵ ساله دهستان قنوت استان قم هستند که بر اساس سرشماری سال ۷۵، قریب به ۹۷۰۴ نفر از کل ۱۷۲۵۶ نفر جمعیت روستایی این دهستان را تشکیل می‌دهند. با توجه به این که ۳۹ آبادی دهستان جزء مزارع و دامداری‌ها، مراکز نظامی، انتظامی و زندان‌ها و روستاهای خالی از سکنه بوده‌اند، از مجموع ۵۰ آبادی، ۱۱ روستای آن با جمعیتی برابر ۱۴۱۳۳ نفر (۷۵۷۹ نفر ۶۴ - ۱۵ ساله) در حوزه مطالعاتی قرار گرفته که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۵۴ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲ توزیع پاسخگویان بر حسب نام روستا

نام روستا	تعداد خانوار (سال ۱۳۷۵)	تعداد جمعیت	افراد ۱۵-۶۵ ساله (نمونه مورد مطالعه)	درصد افراد ۱۵-۶۵ ساله هر روستا به کل نمونه مورد مطالعه	تعداد افراد پاسخگو	درصد افراد پاسخگو در هر روستا به کل نمونه مورد مطالعه
اسلام‌آباد	۱۰۳	۴۷۸	۲۶۱	۳/۳	۱۰	۳/۹
حاجی‌آباد آقا	۸۶	۴۳۱	۲۳۷	۳/۱	۱۰	۳/۹
حاجی‌آباد لکها	۱۱۴۵	۵۶۸۹	۳۰۷۶	۴۰/۵	۱۲۹	۵۰/۶
جمکران	۶۳۱	۳۳۰۴	۱۷۵۹	۲۳/۱	۳۵	۱۳/۷
جنت‌آباد	۲۳۷	۱۲۶۳	۶۶۵	۸/۷	۸	۳/۱
مبارک‌آباد	۱۴۳	۶۶۱	۳۴۱	۴/۵	۱۰	۳/۹
مومن‌آباد	۱۱۲	۵۶۸	۲۸۰	۳/۷	۱۰	۳/۹
مراد‌آباد	۳۵	۱۵۵	۸۷	۱/۱	۱۰	۳/۹
نواران	۵۴	۲۷۴	۱۵۱	۲/۶	۱۰	۳/۹
سراج	۱۲۴	۵۳۶	۲۹۷	۳/۸	۱۲	۴/۷
والیجرده	۱۵۵	۷۷۴	۴۲۵	۵/۶	۱۰	۳/۹
جمع	۲۸۲۵	۱۴۱۳۳	۷۵۷۹	۱۰۰	۲۵۴	۱۰۰

۲. تعاونی‌های روستایی جامعه مورد مطالعه

در مجموع دهستان قنوت قم دارای ۶ تعاون روستایی دایر است که در فرآیند تحقیق کلی تعاونی‌ها مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته‌اند. اهم ویژگی‌های این تعاونی‌ها در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳ شرکت‌های تعاونی روستایی دهستان قنوت

نام تعاونی	سال تأسیس	تعداد اعضا (نفر)	سرمایه (ریال)
شرکت تعاونی روستایی شهید ابوالفضل	۱۳۴۲	۲۲۱۵	۲۸۶۱۹۱۰۰۰
شرکت تعاونی روستایی جمکران	تحت پوشش تعاونی ابوالفضل و در حال انحلال		
شرکت تعاونی روستایی جنت‌آباد	تحت پوشش تعاونی ابوالفضل		
شرکت‌های تعاونی کشاورزی والیجرده	۱۳۷۲	۷۵	۴۵۵۰۰۰۰۰
شرکت تعاونی گاوداران قنوت	---	۱۱۶۸	۲۴۳۳۰۰۰۰۰
شرکت تعاونی روستایی زنان (در کل استان ۴ تعاونی)	۱۳۸۰	۳۲۰	۲۱۰۹۸۰۰۰۰

منبع: نگارندگان، با توجه به مصاحبه با مسؤولان سازمان‌های مربوط

۳. فرضیات تحقیق

در روند تحقیق فرضیات زیر مورد آزمون قرار گرفته‌اند:

- عوامل اجتماعی، اقتصادی و مکانی در سطح گرایش روستاییان دهستان قنوت قم به تشکیل شرکت‌های تعاونی روستایی مؤثرند.
- نوع تعاونی در میزان گرایش روستاییان دهستان قنوت قم به تشکیل شرکت‌های تعاونی روستایی مؤثر است.

۴. آزمون فرضیات

با استفاده از نرم‌افزار SPSS 9.0 داده‌های جمع‌آوری شده از سطح روستاهای منتخب دهستان قنوت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. متناسب با متغیرهای مستقل و طبقه‌بندی که محققان برای تسهیل سنجش میزان گرایش روستاییان به کار برده‌اند، پرسشنامه دارای یک قسمت جهت ثبت ویژگی‌های فردی روستاییان، قسمت دوم، برای سنجش گرایش روستاییان به تعاونی‌های روستایی و در بخش‌های بعدی عوامل مؤثر بر گرایش آنان به تشکیل تعاونی‌ها مورد توجه قرار گرفته است.

میانگین میزان موافقت پاسخ‌گویان به گویه‌ها در طیف لیکرت با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. روش مربع کای، آزمون فرضیات را در سطح خطای نوع اول به میزان ۰/۰۵ جهت پی بردن به میزان معناداری آزمون‌ها تسهیل می‌کند که به طور خلاصه در جدول ۴ تنظیم و نشان داده شده است.

جدول ۴ خلاصه نتایج فرضیات تحقیق

فرضیه	متغیر مستقل	معرف‌ها	کای دوی محاسبه شده	درجه آزادی	سطح معناداری
فرضیه اول	عوامل اجتماعی	جنسیت	۵/۱۵۱	۳	۰/۱۶۱
		سن	۱۴/۰۰۴	۱۵	۰/۵۲۵
		سطح سواد	۱۱/۵۵۷	۱۵	۰/۷۱۲
		وضعیت تأهل	۳/۴۸۶	۳	۰/۳۲۳
		وضعیت سکونت	۸/۰۰۱	۳	۰/۰۴۶
		بار تکفل	۵/۹۱۸	۹	۰/۷۴۸
		دولت	۲۵/۲۸۲	۱۲	۰/۰۱۴
		مدیریت	۴/۷۳۷	۹	۰/۸۵۷
		مشارکت	۱۶/۳۸۱	۹	۰/۰۵
		آگاهی	۲۶/۰۵۴	۱۲	۰/۰۱۱
فرضیه اول	عوامل اقتصادی	وضعیت اشتغال	۹/۱۷۵	۳	۰/۰۲۷
		نوع شغل	۱۶/۵۹۲	۸	۰/۰۳۵
		میزان درآمد	۱۲/۹۰۸	۹	۰/۱۶۷
		عضویت در تعاونی‌ها	۱/۵۱۷	۳	۰/۶۷۸
		سابقه عضویت در تعاونی‌ها	۴/۶۰۶	۴	۰/۳۳۰
		نوع تعاونی تابع	۰/۲۰۱	۱	۰/۶۵۴
		نام تعاونی تابع	۵/۰۸۸	۵	۰/۴۰۵
		سرمایه	۶/۸۴۹	۱۲	۰/۸۶۷
		ریسک	۳۹/۲۶۹	۹	۰/۰۰۰
		عوامل مکانی	فاصله	فاصله از مرکز شهرستان	۱۸/۶۶۴
فاصله از مرکز دهستان	۱۵/۵۲۱			۲۱	۰/۷۹۶
فاصله از نزدیکترین تعاونی	۹/۲۹۹			۱۵	۰/۸۶۱
وجود یا عدم وجود خدمات	۳/۱۸۸			۶	۰/۷۸۵
فرضیه دوم		نوع تعاونی مورد علاقه	۲/۸۵۱	۶	۰/۸۲۷
		نوع شغل مورد علاقه در قالب تعاونی‌ها	۲/۸۵۱	۶	۰/۸۲۷

• آزمون فرضیه اول

تأثیر عوامل اجتماعی بر تشکیل تعاونی‌های روستایی

تأثیر ویژگی‌های فردی - اجتماعی

به نظر می‌رسد که پاره‌ای از ویژگی‌های فردی اعم از جنسیت، سطح سواد، وضعیت تأهل، وضعیت سکونت و بار تکفل در میزان گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی مؤثر می‌باشد بدین منظور با استفاده از سطح معناداری خطای نوع اول در سطح آلفا ۰/۰۵ تأثیر این ویژگی‌ها بر روستاییان دهستان قنات قم مورد آزمون قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۴ نشان داده شده است.

همانطور که از جدول استنباط می‌شود صرف نظر از وضعیت سکونت که در آن فرض H_0 به نفع فرضیه H_1 رد می‌شود در سایر متغیرها تفاوت معناداری در میزان گرایش افراد به عضویت در شرکت‌های تعاونی روستایی مشاهده نمی‌شود. این بدان معنا است که ویژگی‌های فردی اعم از جنسیت، سن، سطح سواد، وضعیت تأهل و بار تکفل در میزان گرایش روستاییان به ایجاد و عضویت در شرکت‌های تعاونی به تفاوت معنادار در سطح آلفا ۰/۰۵ منجر نشده‌اند. در مورد وضعیت سکونت که در گزینه‌های دوازدهم افراد بومی و غیر بومی مورد سنجش و آزمون قرار گرفته به نظر می‌رسد که افراد بومی به نسبت افراد غیربومی گرایش بیشتری نسبت به عضویت در تعاونی‌های روستایی داشته‌اند.

تأثیر دولت

تأثیر عملکرد دولت بر تشکیل تعاونی‌های روستایی و یا عضویت افراد در تعاونی‌ها در سطح آلفا ۰/۰۵ مورد تأیید قرار گرفته است و در آن فرض H_0 به نفع فرضیه H_1 رد می‌شود. البته بر خلاف برنامه‌ریزی صحیح، روستاییان به دلایلی چون توانایی دولت در امر سرمایه‌گذاری در بخش تعاون و جلوگیری از سوء مدیریت در تعاونی‌های روستایی به نقش دولت اهمیت می‌دهند و از این لحاظ به دلیل وابستگی که روستاییان به دولت دارند تصور محقق نیز صحیح بوده و به نظر می‌رسد که روستاییان به نقش دخالت دولت در تشکیل و اداره تعاونی‌های روستایی اهمیت زیادی می‌دهند.

تأثیر مدیریت و رهبری تعاونی‌ها

تأثیر مدیریت تعاونی‌های روستایی بر تشکیل تعاونی‌های روستایی یا عضویت در آنها در سطح آلفا ۰/۰۵ مورد تأیید قرار نگرفته و فرضیه H0 به نفع فرضیه H1 رد نمی‌شود. دلیل این امر را شاید به دلیل سوء مدیریت‌هایی دانست که در تعاونی‌های روستایی رخ داده و محققان بارها از زبان روستاییان و پاسخ‌گویان شنیده‌اند که موجب شده در مجموع اکثر افراد چه اعضای تعاونی‌های روستایی و چه استفاده‌کنندگان از آن (در تعاونی‌های مصرف)، چه مخالفان و چه موافقان بر نقش مدیریت صحیح تعاونی‌ها تأکید داشته باشند.

تأثیر میزان روحیه مشارکت

با احتیاط می‌توان تأثیر روحیه کار گروهی و مشارکت را در تشکیل تعاونی‌های روستایی مورد تأیید قرار داد، لذا می‌توان در سطح آلفا ۰/۰۵ فرض H0 را به نفع H1 رد نمود و پذیرفت که وجود روحیه کار گروهی در افراد در میزان گرایش آنان به تشکیل یا عضویت در تعاونی‌ها مؤثرند.

تأثیر میزان آگاهی

تأثیر آگاهی بر تشکیل تعاونی‌های روستایی مورد تأیید قرار می‌گیرد لذا می‌توان در سطح آلفا ۰/۰۵ فرض H0 را به نفع H1 رد نمود و پذیرفت که نوع و میزان آگاهی در گرایش روستاییان دهستان قنات قم به تشکیل و عضویت در تعاونی‌های روستایی مؤثرند.

تأثیر عوامل اقتصادی بر تشکیل تعاونی‌های روستایی

تأثیر ویژگی‌های فردی - اقتصادی

از میان عوامل فردی - اقتصادی تنها وضعیت اشتغال و نوع شغل در سطح آلفا ۰/۰۵ مورد تأیید قرار گرفته و در مورد میزان درآمد، وضعیت عضویت در تعاونی‌های روستایی، سابقه عضویت در تعاونی‌ها و نوع و نام تعاونی‌ها در سطح آلفا ۰/۰۵ فرض H0 به نفع H1 رد نشده است.

تأثیر سرمایه

تأثیر سرمایه بر تشکیل تعاونی‌های روستایی در سطح آلفا ۰/۰۵ مورد تأیید قرار

نمی‌گیرد لذا نمی‌توان فرض H0 را به نفع فرض H1 رد نمود و پذیرفت که میزان سرمایه به عنوان یک عامل در میزان گرایش به عضویت و یا تشکیل تعاونی مؤثر است. محدودیت استفاده از سرمایه به دلیل وجود سرمایه‌گذاری جمعی و نیز حمایت‌های دولتی در قالب ارایه وام‌های طولی‌المدت در عدم رد فرض H0 مؤثر بوده‌اند.

تأثیر ریسک‌پذیری

تأثیر ریسک‌پذیری بر تشکیل تعاونی‌های روستایی را می‌توان در سطح آلفا ۰/۰۵ با اعتبار بالایی مورد تأیید قرار داد. تأثیر از شکست تعاونی‌های روستایی و عدم ریسک‌پذیری روستاییان در این زمینه به دلیل نداشتن یا کمبود سرمایه در این امر بسیار مؤثر بوده است البته عامل ریسک فقط شامل عوامل اقتصادی نیست و نتایج اجتماعی و احیاناً خطراتی که ممکن است در نتیجه عضویت در تعاونی‌ها، پایگاه فرد را تهدید کند باید مدنظر قرار گیرد که با این احتساب اهمیت و نقش عوامل اجتماعی بیش از پیش معین می‌شود.

تأثیر عوامل مکانی بر میزان گرایش به تشکیل تعاونی‌های روستایی

تأثیر فاصله از مراکز شهری و خدماتی

تأثیر عامل فاصله (فاصله از شهر و روستای مرکزی و فاصله از تعاونی‌های روستایی مورد مطالعه) در سطح آلفا ۰/۰۵ مورد تأیید قرار نمی‌گیرد لذا نمی‌توان فرض H0 را به نفع فرض H1 رد نمود، از عواملی که موجب شده تا فاصله از شهر و فاصله از تعاونی‌های روستایی نقش معناداری در گرایش به تشکیل تعاونی‌ها در میان روستاییان نداشته باشد، آگاهی روستاییان بوده که در ادراک محیطی آنان از مفهوم تعاون تأثیرگذار بوده و نقش عامل فاصله را کمرنگ نموده است.

تأثیر وجود یا عدم وجود خدمات در روستاها

تأثیر وجود یا عدم وجود خدمات در روستاهای مورد مطالعه در سطح آلفا ۰/۰۵ مورد تأیید قرار نمی‌گیرد و نمی‌توان فرض H0 را به نفع فرض H1 رد نمود.

• آزمون فرضیه دوم

با استفاده از روش آماری کای دو برای آزمون فرضیه دوم نتایج زیر حاصل گردید:

تأثیر نوع تعاونی

تأثیر نوع تعاونی روستایی مورد علاقه روستاییان دهستان قنات قم بر گرایش آنان به تشکیل یا عضویت در تعاونی‌های روستایی در سطح آلفا $0/05$ ثابت نمی‌شود و نمی‌توان فرض H_0 را به نفع فرض H_1 رد نمود.

تأثیر نوع شغل

تأثیر نوع مشاغل مورد علاقه روستاییان مورد مطالعه که مایل بودند آن مشاغل را در قالب تعاونی‌های روستایی محقق سازند بر گرایش آنان به تشکیل یا عضویت در تعاونی‌های روستایی در سطح آلفا $0/05$ به اثبات نمی‌رسد و نمی‌توان فرض H_0 را به نفع فرض H_1 رد نمود.

نتیجه‌گیری

در مدلی که آیزن-فیش باین آن را طرح کردند، تأکید شد که انگیزه مشارکت در فعالیت‌های گروهی تنها وابسته به عوامل اقتصادی نیستند بلکه ترکیب پیچیده‌ای از عوامل اقتصادی-اجتماعی در این امر مؤثرند. برنامه‌ریزان همواره این نکته را در ذهن باید داشته باشند که در رفتارشناسی کسانی که با آنها یا برای آنها برنامه‌ریزی می‌نمایند در ابتدا ذهنیت انسان و رفتار او که منتج از ذهنیت اوست، اهمیت به سزایی دارد و عقلانیت اقتصادی در درجه دوم قرار می‌گیرد. اکنون که دغدغه مسؤلان کشور اشتغالزایی برای نسل جوان کشور اعم از روستایی و شهری است، به جا است به پویایی این بخش که مستلزم هزینه کمتری برای کارآفرینی است، کمک بیشتری نمود و یکی از این راه‌ها مطالعه عوامل مؤثر بر گرایش افراد به تشکیل تعاونی‌ها است تا از این طریق عوامل تسریع کننده رشد و توسعه تعاونی‌ها تقویت شوند و عوامل بازدارنده حذف و یا کاهش داده شوند. اهمیت مطالعه موانع گسترش و رشد فعالیت‌های بخش تعاون و رفع آنها در برنامه‌های آتی به صورت از بالا به پایین و ایجاد انگیزه در آنها برای شرکت در فعالیت‌های مشارکتی و گروهی اقتصادی و بالا بردن آگاهی آنها در این زمینه غیر قابل انکار است. از میان عوامل اجتماعی پیش‌بینی شده مؤثر بر گرایش روستاییان به تشکیل تعاونی‌های روستایی در مورد وضعیت سکونت

(بومی یا غیربومی بودن) از میان عوامل فردی اجتماعی، نقش دولت، نقش مشارکت و نقش آگاهی با سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت بر گرایش روستاییان دهستان قنوت قم مؤثر بوده‌اند. البته عامل ریسک فقط شامل عوامل اقتصادی نیست و نتایج اجتماعی و احیاناً خطراتی که ممکن است در نتیجه عضویت در تعاونی‌ها، پایگاه فرد را تهدید کند باید مدنظر قرار گیرد که با این احتساب اهمیت و نقش عوامل اجتماعی بیش از پیش معین می‌شود.

از میان عوامل اقتصادی پیش‌بینی شده مؤثر بر گرایش روستاییان دهستان قنوت قم به تشکیل تعاونی‌های روستایی می‌توان با سطح اطمینان ۹۵٪ گفت وضعیت شغل (بیکار یا شاغل بودن)، نوع شغل و ریسک‌پذیری تأثیرگذار بوده‌اند. در مورد تأثیر عوامل مکانی و تأثیر نوع تعاونی و شغل مورد علاقه روستاییان دهستان قنوت قم بر میزان گرایش آنها به تشکیل تعاونی‌های روستایی، هیچ یک از فرضیات مورد تأیید قرار نگرفت.

منابع و مآخذ

۱. سازمان آمار ایران (۱۳۸۰): آمارنامه ۱۳۷۹، سازمان آمار ایران، تهران.
۲. سازمان مرکزی تعاون کشور (۱۳۴۹): سیر تکاملی تعاون کشاورزی، تهران، انتشارات سازمان تعاون.
۳. سلطانی، مرجانه (۱۳۷۷): تعاونی‌ها و فقرا، انتشارات اتحادیه تعاونی‌های مصرف کارکنان دولت در استان همدان.
۴. علوی تبار، علیرضا (۱۳۷۹): مشارکت در اداره امور شهرها، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)، تهران، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
۵. مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی (بی‌تا): بررسی اقتصادی و اجتماعی شرکت‌های تعاونی روستایی در شش منطقه، دانشگاه تهران، تهران.
۶. نجفی، بهاء‌الدین و دیگران (۱۳۶۴): بررسی شرکت‌های تعاونی مرکز گسترش خدمات تولیدی و عمرانی استان فارس، دانشگاه شیراز، شیراز.
۷. هلم، فرانتس (۱۳۴۹): اقتصاد مؤسسات تعاونی، سازمان مرکزی تعاون کشور، تهران، انتشارات سازمان تعاون.
8. Akwabi-Ameyaw, Kofi (March 1997); **Producer cooperative resettlement projects in Zimbabwe: Lessons from a failed agricultural development strategy**, World Development, Vol. 25, Issue 3, pp. 437-456.
9. Banks, Eliza (March/April 2000); **Boosting the 3Bs: England's Plunkett Foundation Promotes "The Furtherance of Rural Cooperation"** Rural Cooperatives, pp. 4-6.
10. Baticados, Didi B.; Agbayani, Renato F.; Genterai, Francisco E. (March 1998); **Fishing cooperatives in Capiz, Central Philippines: their importance in managing fishery resources** Fisheries Research, Vol. 34, Issue 2, pp. 137-149.

11. Becker, C. H (Mar/Apr 1999); **What Is Leadership? A Leader Must Be An Original not A Carbon Copy**, Rural Cooperatives, Vol. 66, Issue 2, P. 31, 2p.
12. Borst, Alan (September/October 1999); **Networking Difficulties: Termination of Georgia Wood Co-op Provide Lesson For Export Co-op Development**, Rural Cooperatives, P. 4-7.
13. Carrin, Guy; Ron, Aviva; Hui, Yang; Hong, Wang; Tuohong, Zhang; Licheng, Zhang, Shuo, Zhang; Yide, Ye; Jiaying, Chen; Qicheng, Jiang; Zhaoyang, Zhang; Jun, Yu; Xuesheng, Li (April 1999); **The reform of the rural cooperative medical system in the People's Republic of China: interim experience in 14 pilot counties** Social Science & Medicine, Vol. 48, Issue 7, pp. 961-972.
14. Christine, White (January 1985); **Agricultural planning, pricing policy and co-operatives in Vietnam**, World Development, Vol. 13, Issue 1, pp. 97-114.
15. Defournay, Jacques; Estrin, Saul; Jones, Derek C (June 1985); **The effects of workers' participation on enterprise performance, Empirical evidence from French cooperatives**, International Journal of Industrial Organization, Vol. 3, Issue 2, pp. 197-217.
16. Guinnane, Timothy W., **Regional organizations in the German Cooperative Banking System in the late 19th century**, Research in Economic, Vol. 51, Issue 3, pp. 251-274.
17. Holloway, Garth; Nicholson, Charles; Delgado, Chris; Staal, Steve; Ehui, Simeon (September 2000): **Transaction costs, cooperatives and milk-market development in the east-African highlands**, Agricultural Economics, Vol. 23, Issue 3, pp. 279-288.
18. Linsy, Matt; Settle, Chad (March 2003); **Bargaining outcomes in rural electric cooperative all-power-requirements contract negotiations in a deregulated retail market**, The Electricity Journal, Vol. 16, Issue 2, pp. 38-53.
19. Marshall, Andrew; Hine, Susan; Dalsted, Norm; Lybecker, Donald (2001); **Rural supply cooperative, Capital budgeting decision case: feasibility study of auxiliary enterprises for a rural supply cooperative**, International Food and Agribusiness Management Review, Vol. 4, pp. 197-204.
20. Owango, M.; Staal, S. J.; Kenyanjui, M.; Lukuyu, B.; Njubi D.; Thorpe W. (April 1998); **Dairy co-operatives and policy reform in Kenya: effects of livestock service and milk market liberalization** Food Policy, Vol. 23, Issue 2, pp. 173-185.
21. Rotan, Beverly (Jul/Aug 1996); **Minority Producer Co-op Face Marketing & Financing Challenges**, Rural Cooperatives, Vol. 63, Issue 4, P. 15, 3p.
22. Sriram, M. S. (2000); **Financial cooperatives in Quebec, Canada: A study of the Desjardins movement**, Journal of Rural Development, Vol. 19, Issue 2, pp. 161-183.
23. Sukumar, G. (2001); **Institutional potential of housing cooperatives for low-income households: The case of India**, Habitat International, Vol. 25, pp. 147-174.
24. Wadsworth, Jim (March/April 2001); **Keep the Co-ops Candle Burning**, Effective Member Relations Essential to Keep Co-op Spirit Olive & Kicking, Rural Cooperative.
25. Wan, Guang H.; Zhou, Zhang Y.; Dillon, John L. (June 1998); **On the reform of rural supply and marketing cooperatives in China**, Agricultural Economics, Vol. 2, Issue 1, pp. 73-88.
26. Wasylshyn, Christine; Johnson, Joy L (October 1998); **Living in a housing co-operative for low income women: Issues of identity, environment and control**, Social Science & Medicine, Vol. 47, Issue 7, pp. 973-981.
27. Xueshan, Feng; Shenglan, Tang; Bloom, Gerald; Segall, Malcolm; Xingyuan, Gu (October 1995); **Cooperative medical schemes in contemporary rural China**, Social Science & Medicine, Vol. 41, Issue 8, pp. 1111-1118.